

Ördögök tanyája a Lengyel Intézetben

Ördöge lesz, aki eljut a *Pokol tornácára*! Sem szitkozódni, sem fenyegetni nem áll szándékomban, csupán egy rendhagyó kiállításról szeretnék beszámolni. A *Pokol tornáca* nevet egy lengyel ördögökből álló magángyűjtemény viseli, amelyből az érdeklődők a Lengyel Intézetben láthatnak ízelítőt. Az 1090 műtárgyból álló, többnyire adományokból bővülő, néprajzi jellegű gyűjtemény 1960 óta létezik, jórészt népi faragások, rajzok és naív festmények alkotják. A gyűjtő, Wiktoryn *Grabczewski* állítólag még soha életében egyetlen ördöggel sem találkozott, mégis a lengyel főördög, a leczycai illetékességű *Boruta* földijének, barátjának vallja magát. *Boruta* a népmesék tanúsága szerint nem afféle gyalogsátán, hanem igazi nemesördög, vagyis a pokol főrendjeihez tartozik, aki az oskolában némi latint is szagolt. Nagy dicsőség ez ám *Leczycának*, mert *a legtöbb lengyel városnak megvan a maga saját, kizárólagos tulajdonú ördöge*, akiről büszkén mesélnek az emberek. Számos legenda, közmondás, népmese fonódik e sátánfajzatok köré, alakjuk a népművészetben minduntalan visszatér.

A népi alkotók kimeríthetetlen fantáziájának szüleményeire csodálkozhatunk rá ezen a kiállításon. Tizenöt tematikus egységbe rendezve különféle típusú ördögökkel ismerkedhetünk meg a csábító szatírfarmájúaktól kezdve a korhely mulatozókon át egészen a kozmikus, holdonjáró szörnyecskekig. A patások a legváltozatosabb anyagokból készültek, a kiállítás legnagyobb részét kitevő faragások mellett kovácsoltvas, kötélből font, gyökerekből vagy faágból kialakított ördögök is feltűnnek, sőt, még horgolt fehér csipkeördög is. A *lengyel folklór ördöge* sohasem vérszomjas, kegyetlen pokolfajzat, inkább *bohókás, dévaj legény, az ember cimborája* (és hasonmása).

Egyik legfőbb tulajdonsága *átváltóképessége*: hol gazdagon fölszerszámozott lovon, karmazsinba öltözve, fodros kézelőben jár, mint egy nemes úr, máskor fekete csuklyában vagy bagoly képében jelenik meg, attól függően, kinek a lelkére pályázik éppen, de lópatájáról vagy tökfedője alól kikandikáló szarváról mindig felismerhető. Bármilyen agyafúrtak is legyenek, *az ember rendre rászedi őket*, s ha hihetünk a meséknek, e becsapottak szégyenükben sokszor teljesen elzülленnek; hajdani erényeiket az emberek elfeledik. Ahol a földi

igazságszolgáltatás már nem segít, *büntetést osztanak* a hamisan esküdőkre, megsegítik az ártatlan nyomorultakat, hisz az emberi becstelenség még az ördögöt is kihozza sodrából. A nyelvüket nyújtogató, szatírfarma *csábítók* azon mesterkednek, hogy valami óvatlan fehérnépet kelepcebe csaljanak, aztán lelkét a pokolba vigyék. A *hazafias ördögök* az ellenség elleni harcban segítenek a lengyel katonáknak. A legenda a hazafias ördögöt derék, galamblelkű legénynek festi le, aki báránybőr bekecset visel, s a háborúk sújtotta Lengyelországban *a német ördöggel vívott csatában* mindig győztesen kerül ki. A kiállítás egyik legérdekesebb darabja egy sakktábla, amelyen *Hitlerre* emlékeztető király vezeti csatába halálfejes, fekete gyalogosait, míg szemben velük piros-fehér ruhás, nagybajsú, villás ördögök sorakoznak bevetésre készen.

A *kópék* otromba vagy mókás csínyeket űznek az emberekkel, sárba rántják a részegét, ájtatos asszonyásokat térítenek le a jó útról. A tobozból, botokból és egyéb termésekből fabrikált, nyírfára akasztott, huncut ördögöcské elkészítési módjában is rengeteg agyafúrt ötletet és játékosságot találunk.

A *korhely ördögök* valódi hordók hátán mulatoznak, alkohalmámorban úszva bűnre csábítanak, vagy vodkásüveg alján lapulva várnak sorukra. Tizenegy tagú, fából faragott ördög zenekar duhajkodik egy másik hordó tetején, majd mellettük szénből faragott *bányászördögök* tűnnek fel. Az ódivatú, szénfekete ördögfajzatok mellett rozsdás vasalkatrészekből és állítólag repülőgépdarabokból összeeszkábált *kozmosz* sátánok lépdelnek. Hogy az ördögök nemcsak a farsangi mulatságokon, a föld alatt vagy a csapszékeken

fordulnak elő, hanem belopakodnak lakásainkba, *mindennapi életünkbe* is, annak ékes bizonyítékai a különféle ördögtől „megfertőzött” hétköznapi tárgyak: az egyik egy demizson kupakján trónol, más patások órán, kulcstartón vagy kiskanál végén üldögélnek.

A budapesti terem főfalán Lengyelország térképén tanulmányozhatók „az ördögök által lakott vidékek”. Az emberi élet minden területén felbukkannak ördögeink, s jó érzés látni és remélni, hogy az ember és az ördög harca sem mindig rettentés, s hogy akár még a bennünk élő démonok is megszelídíthetők, barátta tehetők.



Egy papucsördög

Bátorfi Andrea